

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 mars 2016

Mål nr

T 3313-14

KLAGANDE

Trygghetsbolaget i Lund AB, 556590-9446

Winstrupsgatan 1

222 22 Lund

Ombud: Advokat GB

MOTPARTER

1. PG

2. K-GK

3. HR

4. JS

5. MSR

Ombud för 1–5: Advokat JV

SAKEN

Fordran på grund av emissionsgarantier

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2014-05-27 i mål T 544-13

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i själva saken förpliktar Högsta domstolen

- PG att mot erhållande av 26 475 060 aktier i Labs2 Group AB till Trygghetsbolaget i Lund AB betala 4 236 009 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 januari 2008,
- K-GK att mot erhållande av 24 513 955 aktier i Labs2 Group AB till Trygghetsbolaget i Lund AB betala 3 922 232 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 januari 2008,
- HR att mot erhållande av 9 805 580 aktier i Labs2 Group AB till Trygghetsbolaget i Lund AB betala 1 568 892 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 januari 2008,
- JS att mot erhållande av 18 052 000 aktier i Labs2 Group AB till Trygghetsbolaget i Lund AB betala 2 888 320 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 januari 2008, samt
- MSR att mot erhållande av 9 805 580 aktier i Labs2 Group AB till Trygghetsbolaget i Lund AB betala 1 568 892 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 januari 2008.

Med ändring av hovrättens dom också i fråga om rättegångskostnader befriar Högsta domstolen Trygghetsbolaget i Lund AB från skyldigheten att ersätta PG, K-GK, HR, JS och MSR för rättegångskostnader i tingsrätten och

hovrätten samt förpliktar dessa att ersätta Trygghetsbolaget i Lund AB för rättegångskostnader i tingsrätten med 202 250 kr, varav 200 000 kr avseende ombudsarvode, och i hovrätten med 40 000 kr avseende ombudsarvode. I enlighet med Trygghetsbolagets yrkanden är ansvaret för kostnadsbeloppet i tingsrätten delat och för kostnadsbeloppet i hovrätten solidariskt. På beloppen utgår ränta enligt 6 § räntelagen, på 202 250 kr från den 21 december 2012 och på 40 000 kr från den 27 maj 2014.

PG, K-GK, HR, JS och MSR ska solidariskt ersätta Trygghetsbolaget i Lund AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 20 000 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Trygghetsbolaget i Lund AB har yrkat ändring av hovrättens dom i enlighet med vad som framgår av domslutet.

PG, K-GK, HR, JS och MSR har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. I augusti 2007 fattade styrelsen i Labs2 Group AB ett preliminärt beslut om en nyemission med företrädesrätt för de befintliga aktieägarna. Labs2 ingick därefter ett avtal om emissionsgaranti med var och en av 18 garanter. Bland dem var PG, K-GK, HR, JS och MSR. Ingen av dessa var aktieägare i Labs2.

2. Bolagets aktier handlades på handelsplattformen First North. Verksamheten bestod i främst utveckling av affärsstödssystem för bredbandstjänster. Bolaget hade kontinuerligt haft behov av kapitaltillskott. Under åren 1991–2006 genomfördes ett tjugotal nyemissioner i bolaget.

3. I garantiavtalen anges under rubriken ”Garantiåtagande” bl.a. följande.

Garantigivaren åtar sig härmed, på de villkor som följer av denna Emissionsgaranti, att för det fall Emissionen ej blir fulltecknad av aktieägarna i Labs2, för egen räkning, i Emissionen, teckna [visst antal] nyemitterade aktier i Labs2, eller det lägre antal aktier som Labs2 skriftligen meddelar senast den [visst datum] 2007, till en teckningskurs om högst 0,18 kr per aktie (”Garantiåtagandet”), samt att betala teckningslikviden om högst [visst belopp], eller det lägre belopp som Labs2 skriftligen meddelar Garanten senast den 30 november 2007, (”Garantibeloppet”).

I avtalen anges även att teckning ska ske på särskild teckningslista och att ersättning till garanterna med anledning av garantiåtagandet uppgår till åtta procent av garantibeloppet.

4. Vid en extra bolagsstämma i oktober 2007 fattade stämman beslut om att genomföra nyemissionen huvudsakligen i enlighet med styrelsens preliminära beslut. Besked om eventuell tilldelning av aktier som hade tecknats utan stöd av teckningsrätt skulle lämnas i form av en avräkningsnota.

5. Ett prospekt upprättades, och i detta upplystes om garantiarrangemanget. Prospektet godkändes av Finansinspektionen. Information om emissionsgarantierna lämnades också i ett pressmeddelande om nyemissionen.

6. Vid teckningstidens slut var nyemissionen inte fulltecknad. Labs2 krävde därför att emissionsgarantierna skulle infrias. Alla som hade ingått garantiavtal med bolaget fick en avräkningsnota med angivande av det antal aktier som garanten skulle teckna och det tillskottsbelopp som skulle betalas. Ingen av de

garanter som intar motpartsställning i detta mål genomförde någon aktie-teckning (med garanterna avses i det följande endast dessa).

7. Sedan Labs2 utan framgång hade riktat krav på betalning mot garanterna erbjöd sig Trygghetsbolaget i Lund AB att teckna aktier motsvarande vad som krävdes för att emissionen skulle bli fulltecknad. Styrelsen i Labs2 antog Trygghetsbolagets erbjudande om sådan fyllnadsteckning.

8. Några dagar efter det att Trygghetsbolaget hade överfört den resterande emissionslikviden tillkännagav Labs2 att emissionen var fullt betald och att styrelsen hade beslutat att tilldela Trygghetsbolaget aktier motsvarande den emissionslikvid som bolaget hade erlagt. Genom skriftligt avtal samma dag överlät Labs2 till Trygghetsbolaget sina krav mot garanterna. Dagen därpå registrerades emissionsbeslutet i aktiebolagsregistret.

9. Målet gäller huruvida garanterna är skyldiga att betala Trygghetsbolaget för teckningslikviden mot att de får aktierna.

Vad parterna har anfört

10. Trygghetsbolaget: En av garanterna, JS, har som affärsidé att inträda som garant för emissioner i mindre bolag. Han involverade släkt och vänner i det aktuella garantiarrangemanget. Att emissionen inte blev fulltecknad av aktieägarna försatte Labs2 i en svår situation. Eftersom bolaget var i stort behov av kapitaltillskott riskerade det att tvingas ställa in betalningarna. Labs2 kom därför överens med Trygghetsbolaget om att det bolaget skulle teckna de aktier som garanterna enligt garantiavtalen rätteligen skulle ha tecknat. I gengäld tog Trygghetsbolaget över rätten mot garanterna. Trygghetsbolaget var inte aktieägare före emissionen. – I samband med att Trygghetsbolaget gjorde den aktieteckning som det ålåg garanterna att göra förvärvade alltså Trygghetsbolaget Labs2:s krav enligt garantiavtalen. Den övertagna rätten

innebär att Trygghetsbolaget kan kräva fullföljd av avtalen med den rätt som Labs2 hade mot garanterna före fyllnadsteckningen, dvs. att var och en av garanterna tecknar sig för det antal aktier som belöper på henne eller honom och betalar däremot svarande teckningslikvid.

11. Garanterna: Kort efter det att garantiavtalen hade ingåtts uppstod en viss turbulens i Labs2. Tillgångar och kontrakt skiftades fram och tillbaka mellan Labs2 och andra bolag, bl.a. Trygghetsbolaget. Vidare sålde huvudaktieägaren sitt innehav, vilket pressade aktiekursen kraftigt. Garanterna hade alltså goda skäl för att avvakta med att uppfylla garantiavtalen. Mellan bl.a. garanterna och vissa personer som var närstående till Labs2 fördes förhandlingar om bolagets fortsatta verksamhet. Dessa avslutades och några dagar senare bekräftade Labs2 att emissionen var fulltecknad och betald. – Förpliktelserna enligt garantiavtalen upphörde genom Trygghetsbolagets fyllnadsteckning. Trygghetsbolaget kan efter det inte ha förvärvat någon rätt från Labs2. Eftersom teckning inte har skett i enlighet med de formkrav som föreskrivs i aktiebolagslagen (2005:551), så är under alla förhållanden teckningsåtagandena i garantiavtalen inte rättsligt bindande.

Frågorna i målet

12. Trygghetsbolagets talan går ut på att var och en av garanterna ska förpliktas att ta över de aktier som han eller hon enligt garantiavtalen skulle ha tecknat mot en betalning svarande mot det tillskottsbelopp som belöper på henne eller honom. Detta kan uttryckas på det sättet, att Trygghetsbolaget begär att garanterna ska lösa bolaget från vad fyllnadsteckningen resulterade i. Att Trygghetsbolaget i samband med sin rättsliga argumentering har formulerat det så, att garanterna ska ”teckna” det antal aktier som belöper på henne eller honom och betala däremot svarande ”teckningslikvid” kan inte förstås på något annat sätt, bl.a. eftersom aktierna är utgivna och innehas av

Trygghetsbolaget. Målet angår alltså inte huruvida den som har utfäst sig att teckna aktier kan förpliktas att göra det.

13. Den talan som Trygghetsbolaget för och de invändningar som garanterna gör mot denna talan föranleder två huvudfrågor. Den första gäller huruvida ett brutet teckningsåtagande i en emissionsgaranti grundar rätt till skadestånd för det emitterande bolaget. Om så är fallet uppkommer den andra huvudfrågan, nämligen om en tredje mans infriande av en garants förpliktelse genom en fyllnadsteckning innebär att inga rättigheter längre kan göras gällande enligt garantin, eller om fyllnadsteckningen i förening med en överlåtelse av rättigheterna enligt garantin kan medföra att den tredje mannen har rätt att bli utlöst av garanten.

Domstolarnas bedömningar

14. Tingsrätten ogillade Trygghetsbolagets talan och hovrätten har fastställt tingsrättens domslut. Domstolarnas ställningstaganden byggde på att garantiavtalen hade blivit infriade genom Trygghetsbolagets fyllnadsteckning och därför inte kunde grunda någon rätt för Trygghetsbolaget mot garanterna. Redan på den grunden kunde Trygghetsbolagets talan inte leda till framgång, och domstolarna prövade alltså inte den första huvudfrågan, dvs. garantiavtalens bindningsverkningar.

Innebörden av en emissionsgaranti

15. Emissionsgarantier är en internationell företeelse som sedan länge är vanligt förekommande också på den svenska kapitalmarknaden. En emissionsgaranti kan utformas på lite olika sätt, men vanligt är att den ger dess adressat rätt att påkalla att garanten genomför en särskild rättshandling, nämligen att i angiven utsträckning och på överenskomna villkor i övrigt teckna aktier i en

förestående nyemission. En emissionsgaranti förutsätts i det följande innehålla ett sådant teckningsåtagande.

16. Syftet med en emissionsgaranti är att säkerställa att den förestående nyemissionen blir fulltecknad eller i varje fall tecknad i viss utsträckning. Att emissionen inte blir tecknad fullt eller intill en viss nivå är alltså den risk som garanten tar på sig genom att utfästa en fyllnadsteckning, ofta begränsad till ett visst antal aktier eller till ett visst tillskottsbelopp. Inte sällan ställer garanten säkerhet för sitt åtagande. Om en fyllnadsteckning måste ske, så kan garanten enligt lag (se p. 25) eller avtal vara förpliktad att i viss ordning sälja de tecknade aktierna.

17. När det avsedda kapitaltillskottet är tryggt genom en emissionsgaranti brukar det sägas att emissionen är garanterad. Att så är fallet är i regel av stor vikt för andras teckningsbeslut. En emissionsgaranti kan också ha betydelse för prissättningen på såväl bolagets aktier som teckningsrätterna, om det är handel i dessa. Marknaden informeras då i regel om nyemissionen och garantin genom ett pressmeddelande eller på något annat sätt. Finansinspektionen kräver, beträffande sådana prospekt som är underkastade dess granskning, att om emissionen är garanterad ska prospektet innehålla information om garanten och alla väsentliga villkor rörande garantin, bl.a. huruvida garantens teckningsåtagande har säkerställts.

18. En emissionsgaranti ställs vanligtvis av en huvudaktieägare, av en grupp aktieägare eller av ett värdepappersinstitut mot en garantiavgift. Uppdragsgivare är i regel det emitterande bolaget, som också är berättigat under garantin. Men andra partsställningar kan förekomma. En emissionsgaranti kan t.ex. vara riktad mot en eller flera aktieägare. I det följande bortses dock från möjligheten av att någon annan än det emitterande bolaget kan vara garantins adressat.

19. Det förekommer utfästelser att teckna aktier som inte kan betecknas som emissionsgarantier. Ett exempel är att aktieägare i ett fåmansbolag har mot bolaget utfäst sig att i förhållande till sitt aktieinnehav delta i framtida nyemissioner för det fall att bolaget skulle få behov av kapitaltillskott. Det finns därför anledning att skilja mellan teckningsutfästelser i vid mening, som omfattar många olika slags teckningsåtaganden, och det särskilda slags åtagande att teckna aktier som en emissionsgaranti utgör. En förbindelse rörande en förestående nyemission kan också vara mer begränsad på det viset, att löftesgivaren endast tar på sig att på visst sätt ansvara för de ekonomiska följderna av att emissionen inte blir fulltecknad. Sådana förbindelser, som har mer utpräglad försäkringskaraktär än emissionsgarantier, beaktas inte i det följande.

20. Vad som gäller beträffande teckningsutfästelser, innefattande emissionsgarantier, är omdiskuterat, främst på grund av rättsfallet NJA 1918 s. 394. Här kan hänvisas till framför allt Hjalmar Karlgren, Om stiftelseurkund och aktieteckning vid bildande av aktiebolag enligt svensk rätt, 1930, s. 59 ff., Henrik Karlström i JT 2002–03 s. 57 ff., Erik Nerep, Aktiebolagsrättslig Analys, 2003, s. 145 ff., Christina Åqvist i JT 2005–06 s. 598 ff., Jan Kleineman i Avtalslagen 90 år (red. Boel Flodgren m.fl.), 2005, s. 47 ff., Johanna Wickenberg i SvJT 2007 s. 527 ff. samt Dennis Westermarck och Monica Lagercrantz, Om nyemission, 2013, s. 112 ff. Frågan har behandlats mer eller mindre ingående på åtskilliga andra ställen i rättslitteraturen, och olika uppfattningar har då kommit till uttryck (se hänvisningarna i de nämnda framställningarna). Det är också omdiskuterat vilka regler som gäller för ett aktiebolags beslut att anskaffa en emissionsgaranti och då särskilt för utgivandet av en garantiavgift (angående aktiemarknadsrättsliga aspekter på en sådan avgift, se bl.a. AMN 2015:02). Den frågan aktualiseras dock inte i målet.

Garantiavtalen i förhållande till emissionsgarantier i allmänhet

21. I detta fall är det som brukligt bolaget (Labs2) som är berättigat. Men garantiavtalen skiljer sig från vad som är det vanliga beträffande emissionsgarantier på det sättet, att garantierna har ställts av privatpersoner som inte var aktieägare i bolaget och inte heller, möjligen med något undantag, ägnade sig åt affärsverksamhet som omfattade garantigivning av det aktuella slaget.

Den rättsliga regleringen

22. Bestämmelser om hur nya aktier ska tecknas finns i 13 kap. 13 § aktiebolagslagen. Enligt första stycket ska teckning ske på teckningslista som innehåller emissionsbeslutet. Under vissa förutsättningar kan teckning även ske i bolagsstämmans protokoll eller genom betalning (andra och tredje styckena).

23. Regelsystemet innebär vidare, med visst i målet inte aktuellt undantag, att den som tecknar aktier ska oavsett teckningsform få tillgång till bolagsordningen och, om inte teckning sker på en bolagsstämma som behandlar årsredovisningen, den senaste årsredovisningen med revisionsberättelse samt en formaliserad redogörelse för senare inträffade väsentliga händelser.

24. En aktieteckning som har gjorts på annat sätt än som anges i 13 kap. 13 § aktiebolagslagen kan, enligt 14 §, göras gällande endast om emissionsbeslutet registreras utan att aktietecknaren dessförinnan har anmält felet hos Bolagsverket.

25. I svensk rätt finns det inga materiella lagbestämmelser om emissionsgarantier. Däremot finns det viss finansmarknadsrättslig reglering. I 2 kap. 1 § 6 lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden föreskrivs det sålunda att

garantigivning avseende finansiella instrument är tillståndspliktig. Enligt 7 kap. 5 § ska förvärvade aktier avyttras inom viss tid, om inte Finansinspektionen medger undantag.

Kan den som har gjort en teckningsutfästelse förpliktas att teckna aktier?

26. Huruvida den som mot bolaget har utfäst sig att teckna aktier är bunden av sitt åtagande prövades i det nämnda rättsfallet NJA 1918 s. 394. Utgången beskrivs i referatrubriken så, att utfästelsen var oförbindande eftersom aktierna inte hade tecknats på det sätt som lagen föreskriver. Innebörden av den tillämpade rättssatsen måste anses vara, att den som har åtagit sig att teckna aktier inte kan förpliktas att göra så; först efter själva teckningen kan domstol på talan av bolaget ålägga en part att delta i emissionen, främst genom att förplikta parten att betala teckningslikviden.

27. Emissionsgarantier har närmast utan undantag skriftlig form, de utställs i anslutning till att ett emissionsprospekt utarbetas, och de är ofta säkerställda. Det finns skäl för att en sådan emissionsgaranti ska kunna genomdrivas av bolaget. Det är sålunda svårt att se varför en sådan garanti inte skulle berättiga bolaget att ta i anspråk den ställda säkerheten till betalning av teckningslikviden.

28. Det finns dock också skäl för att 1918 års rättsfall fortfarande bör ha prejudikatverkan. Formkraven när det gäller aktieteckning var vid tiden för rättsfallet i stort sett desamma som i dag. Vidare ger uttalanden i förarbetena till 1975 års aktiebolagslag ett visst stöd för att rättsläget svarar mot 1918 års avgörande (se SOU 1971:15 s. 138 och prop. 1975:103 s. 298). Förarbetena till den nuvarande aktiebolagslagen ger inte stöd för någon förändring i detta avseende.

29. Förevarande mål angår emellertid inte frågan om ett teckningsåtagande kan genomdrivas rättsligt. Vad som här är av intresse är huruvida ett underlåtet infriande av en teckningsutfästelse kan utgöra ett skadeståndsgrundande avtalsbrott. Den frågan prövades inte i 1918 års avgörande. Bedömningen av en teckningsutfästelses bindningsverkan i det hänseendet bör göras i ljuset av vad som mera allmänt gäller för rättshandlingar av det slaget.

Bindningsverkningar av ett ensidigt åtagande att ingå ett formbundet avtal

30. Ett teckningsåtagande är en ensidig förpliktelse att på begäran av bolaget teckna aktier, dvs. att ingå ett särskilt slags avtal. En återkommande diskussionsfråga när det gäller avtal av det slaget är betydelsen av de formkrav som kan gälla för det avtal som åtagandet avses resultera i. I detta mål aktualiseras vad som gäller för teckningsutfästelser i det hänseendet. Den som gör en sådan utfästelse avses ju vara skyldig att på begäran av det emitterande bolaget teckna aktier i emissionen samtidigt som aktieteckning är en formbunden rättshandling.

31. Det står genom rättspraxis klart att optionsavtal avseende fast egendom inte har någon bindningsverkan. Ett sådant avtal kan alltså inte grunda ansvar för skada svarande mot avtalsintresset (dvs. det positiva intresset; annorlunda i fråga om tillitsintresset eller det negativa intresset, se rättsfallet ”Överförmyndaren” NJA 2012 s. 1095). Det kan sättas i fråga om syftet med formkraven för överlåtelse av fast egendom fullt ut motiverar den ordningen (jfr justitierådet Håstads tillägg i NJA 1998 s. 610). Under alla förhållanden kan det från vad som gäller för optionsavtal avseende fast egendom inte dras några slutsatser beträffande vad som gäller för andra slags optionsrätter.

32. När det gäller annan egendom än fast har frågan om formkravs betydelse för föravtal av optionstyp behandlats i rättsfallet NJA 1992 s. 66 (jfr NJA 1994 s. 130 och NJA 2001 s. 75). Målet gällde en köption, men ingen skillnad gjordes på köp- och säljoptioner. Av rättsfallet framgår det att formkraven för överlåtelse av bostadsrätt inte omöjliggör bindande optionsavtal. Utgångspunkten är tvärtom att när annat inte följer av lag, så är optionsavtal bindande även avseende formbundna optionstransaktioner. Från denna huvudregel kan dock undantag göras om särskilda omständigheter föranleder det. Beträffande optionsavtal avseende bostadsrätt uttalades, att skriftkravet för överlåtelse skulle kunna urholkas på ett inte godtagbart sätt, om det inte gällde för även ett sådant avtal.

33. Huruvida en optionsutställare kan förpliktas att genomföra en formbunden optionstransaktion beror på hur den rättsliga regleringen av transaktionstypen ska tolkas (i detta fall 13 kap. 13 och 14 §§ aktiebolagslagen). Den tolkningen ska göras i linje med det synsätt som kommer till uttryck i 1992 års rättsfall, nämligen att bindningsverkningarna av en ensidig utfästelse att senare ingå ett formbundet avtal inte till följd av formkraven ska begränsas mer än vad formkravens ändamål motiverar.

34. När det gäller frågan om formkravens betydelse för löftesgivarens skadeståndsansvar är emellertid den rättsliga regleringen av transaktionstypen inte omedelbart tillämplig (jfr 1 § tredje stycket avtalslagen). Även om de formkrav som gäller för den utfästa transaktionen inte har iakttagits är därför, enligt den grundläggande principen om avtalsfrihet, ett optionsavtal i princip bindande på så sätt, att ett underlåtet infriande utgör ett skadeståndsgrundande avtalsbrott (beträffande fast egendom, se dock p. 31). Men i linje med 1992 års

rättsfall kan syftet med ett visst formkrav ge anledning till undantag. Härigenom kommer de ändamål som ligger bakom formkraven – vilka ändamål kan sträcka sig vidare än till partsintressena – till beaktande inom ramen för det avtalsrättsliga systemet.

35. Prövningen av om det finns skäl för undantag bör ske med utgångspunkten att bindningsverkningarna av utfästelsen inte ska begränsas mer än vad syftet med formkraven motiverar (jfr p. 33). Det medför att bedömningen av den betydelse, som ändamålet med ett formkrav har, inte ska göras abstrakt och generellt utan konkret med utgångspunkt i det enskilda fallet.

Betydelsen av ändamålen bakom formkraven för aktieteckning

36. Som har nämnts i det föregående kan aktieteckning ske på olika sätt. När det gäller informationskraven skiljer sig de olika sätten i princip inte åt innehållsmässigt; olikheterna rör främst själva formerna för hur informationen ska tillhandahållas och för hur teckning ska ske. Av betydelse för frågan om en teckningsutfästelses bindningsverkningar är naturligen vad som gäller för aktieteckning genom teckningslista.

37. Motiven för formkraven i 13 kap. 13 § aktiebolagslagen har skiftat något under åren. I förarbetena till den nuvarande aktiebolagslagen uttalas att syftet är att skapa garantier för att villkoren för emissionen är kända för aktietecknarna inför teckningen och att säkerställa att det inte i efterhand uppkommer oklarheter kring de villkor på vilka teckningen har skett (se prop. 2004/05:85 s. 346). I äldre förarbeten framhålls också vikten av att en aktietecknares investeringsbeslut ska vara genomtänkt.

38. Formkraven för aktieteckning avser alltså till en början att tillgodose de behov av klarhet och transparens samt ordning och reda som föranleds av den komplicerade samägandeform som aktiebolaget kan utgöra. Det är viktigt att entydigt och omedelbart kunna fastställa hur teckningsförfarandet har utfallit. Men avsikten med en utfästelse att teckna aktier är att ge bolaget en ensidig rätt. Upprätthållandet av en sådan rätt äventyrar inte de angivna ändamålen med formkraven för aktieteckning.

39. Vilka skyddsbehov som kan göra sig gällande för den enskilde beror på sammanhanget, och en teckningsutfästelse kan aktualiseras i mycket olika situationer. Ytterligheterna i det hänseendet är att det rör sig om på den ena sidan en teckningsutfästelse inom ett partnerskap i form av ett fåmansbolag och på den andra sidan en emissionsgaranti ställd av ett värdepappersinstitut med ett publikt bolag som adressat. Men även andra situationer kan tänkas. Exempelvis kan en privatperson utan särskilda kunskaper om ett onoterat bolag med en förhållandevis bred aktieägarkrets utfästa sig att teckna aktier i bolaget.

40. Innehållet i och omständigheterna kring utfästelser att teckna aktier kan alltså variera högst avsevärt. Prövningarna i de enskilda fallen kan därför utfalla olika. Den fråga som ska ställas är huruvida ändamålen med formkraven för aktieteckning i betraktande av omständigheterna i det enskilda fallet med tillräcklig styrka talar emot en skadeståndspåföljd. Utrymmet för undantag från principen om avtalsfrihet får visserligen anses vara tämligen snävt, men inte mer begränsat än att det tillåter de nyanserade bedömningar som det kan finnas behov av. Det innebär bl.a. att avsaknad av skriftlig form kan ha betydelse för utfästelsens bindningsverkningar, men det behöver inte ha det.

Särskilt om emissionsgarantiavtal

41. När det gäller emissionsgarantier står det klart att ändamålen med formkraven för aktieteckning inte föranleder annat än att teckningsåtagandet är bindande i den meningen att ett bristande fullgörande utgör ett skadeståndsgrundande avtalsbrott, om garantin är skriftlig och garanten har blivit adekvat informerad om nyemissionens villkor och förutsättningar.

42. Vad som gäller i fråga om informationskravet beror på omständigheterna, främst vad för slags bolag det rör sig om och vem som är garant. Om garanten får del av ett emissionsprospekt som uppfyller lagens krav och vad som kan följa av god sed på aktiemarknaden, måste detta alltid vara tillräckligt. Att prospektet blir tillgängligt för garanten först efter det att garantin har ställts saknar betydelse, om inte garanten snarast därefter och med fog meddelar – på ett sätt som är likvärdigt med det som användes när emissionsgarantin tillkännagavs – att han inte står för garantin därför att uppgifterna i prospektet avviker från vad han hade anledning att räkna med när garantin ställdes. När en emissionsgaranti har ställts av ett värdepappersinstitut eller en huvudaktieägare måste garanten själv ha ett betydande ansvar för att se till att bli informerad. Det talar för att han ska anses ha blivit adekvat informerad, om han inte kan visa att väsentlig information har undanhållits eller är felaktig.

Garantiavtalen är bindande på det sätt som krävs för att ett åsidosättande ska kunna medföra skadeståndsansvar

43. I målet rör det sig om ett skriftligt och offentliggjort arrangemang med emissionsgarantier, som när det gäller garantiavtalen avviker från vad som är brukligt på så sätt att garanterna är privatpersoner som inte samtliga bedriver

garantiverksamhet. Det innebär att det finns anledning att ställa vissa krav på den information som låg till grund för de åtaganden som följer av garantiavtalen. Av utredningen framgår att upplysningarna i garantiavtalen om den förestående nyemissionen inte i alla avseenden stämde överens med hur den genomfördes. Av skäl som ska framgå av det följande är det dock inte nödvändigt att ta ställning till betydelsen av skillnaderna.

44. Under garantiavtalens löptid har garanterna genom emissionsprospektet haft tillgång till samma information som aktietecknarna och i samma form som dessa. Att prospektet inte skulle svara mot vad som följer av aktiebolags- och aktiemarknadsrättsliga regler har inte påståtts. Det förhållandet att prospektet godkändes av Finansinspektionen talar för övrigt emot att det inte skulle uppfylla de krav som gällde för detta.

45. Garanterna har inte påstått att de, efter att ha fått del av emissionsprospektet, skulle ha tillkännagett att de inte står för garantiavtalen av det skälet att den information som de fick i anslutning till avtalens tillkomst skulle vara felaktig eller att förhållandena då avvek från vad de vid den tidpunkten hade anledning att räkna med. De förhandlingar som fördes rörande garantiavtalens infriande tog sikte på andra förhållanden. Inte heller i övrigt har det framkommit något av särskild betydelse för frågan om garanterna ska anses ha blivit adekvat informerade om nyemissionens villkor och förutsättningar.

46. En helhetsbedömning av de föreliggande omständigheterna föranleder inte till annat än att garanterna ska vara bundna av garantiavtalen på det sätt som krävs för att ett åsidosättande av teckningsåtagandena ska kunna medföra skadeståndsansvar.

Betydelsen av ändrade förutsättningar under teckningstiden

47. När garantiavtalen ingicks var de alltså på det sättet bindande, att ett underlåtet infriande kunde utgöra ett skadeståndsgrundande avtalsbrott. Till stöd för att ansvar enligt garantiavtalen inte föreligger får emellertid garanterna anses ha åberopat också vissa förhållanden som inträffade efter avtalens tillkomst. Således har de framhållit att Labs2:s verksamhet förändrades under teckningstiden.

48. En offentliggjord emissionsgaranti har drag av tredjemansutfästelse. Syftet med att garantin görs publik är att investeringsbeslut rörande bolaget – främst aktieteckning men också handel i teckningsrätter och i bolagets aktier – under denna tid ska kunna fattas i förlitan på att emissionen under alla förhållanden blir tecknad i den utsträckning som följer av garantin. Vidare kan den som inlåter sig i förbindelse med bolaget ha gjort detta i den befogade övertygelsen att en kapitalförstärkning i enlighet med emissionsgarantin är säkrad.

49. Att en emissionsgaranti offentliggörs får mot denna bakgrund anses innebära att garanten tar på sig inte bara risken för att emissionen inte blir fullt tecknad under oförändrade förhållanden, utan också risken för den inverkan som händelseutvecklingen fram till teckningstidens slut kan ha på utfallet av emissionserbjudandet. Av det följer att en oväntad händelseutveckling under teckningstiden i princip inte kan medföra att en offentliggjord garanti upphör att vara verksam annat än om ett förbehåll om begränsad bundenhet har gjorts i samband med offentliggörandet.

50. I förevarande fall har garantiarrangemanget gjorts publikt genom upplysning i emissionsprospektet och genom ett pressmeddelande. Det har inte påståtts att detta har skett utan garanternas samtycke. Mot den bakgrunden

ligger det i garantiavtalen, att garanterna tog på sig risken för att händelseutvecklingen kunde bli ogynnsam för Labs2 och därmed inverka negativt på värdet av bolagets aktier, med minskat intresse för emissionen som följd.

Garanterna fullgjorde inte sina åtaganden enligt garantiavtalen

51. Efter Trygghetsbolagets aktieteckning blev emissionen fulltecknad. Det står emellertid genom utredningen klart att Trygghetsbolagets fyllnadsteckning föregicks av att garanterna underlät att i rätt tid fullgöra sina åtaganden enligt garantiavtalen. Vad garanterna har anfört om att de hade goda skäl för att avvakta med att uppfylla garantiavtalen saknar fog, eftersom deras åtaganden innebar att de stod risken för händelseutvecklingen under teckningstiden. Det finns inget stöd för att förda förhandlingar skulle kunna ges innebörden att Labs2 gav garanterna anstånd med att infria sina åtaganden.

52. Vid tiden för Trygghetsbolagets fyllnadsteckning förelåg det således ett sådant dröjsmål på garanternas sida att det utgjorde ett skadestandsgrundande avtalsbrott. Detta leder till frågan om hur en skada av det aktuella slaget ska beräknas.

Skadeberäkningen när en emissionsgaranti har brutits

53. Hur skadan vid ett underlåtet infriande av ett åtagande att teckna aktier ska beräknas kan bero något på omständigheterna. Eftersom teckningsutfästelser kan vara av skilda slag begränsas övervägandena i det följande till emissionsgarantier. Vidare är utgångspunkten att ingen täckningstransaktion i form av en fyllnadsteckning av en tredje man har skett (till betydelsen av en sådan fyllnadsteckning, som har skett i detta fall, återkommer Högsta domstolen i det följande).

54. Om det förutsätts att emissionskursen är lägre än aktiens verkliga värde – vilket är en rimlig utgångspunkt även om värdefall på aktien är en sannolik orsak till att emissionen inte blev fulltecknad – så föranleder en underlåtenhet att infria en emissionsgaranti i princip ingen direkt aktieägarskada (underkapitalisering kan dock leda till följskada för bolaget och därmed indirekt till en aktieägarskada, men från möjligheten av sådan skada bortses i det följande). Beträffande bolaget förhåller det sig annorlunda. Detta har gått miste om det ytterligare kapital som skulle ha flutit in genom garantens fyllnadsteckning. Effekterna av ett underlåtet infriande av en emissionsgaranti skiljer sig således påtagligt åt, beroende på om man ser situationen ur ett aktieägarperspektiv eller ur bolagets perspektiv. Frågan är nu ur vilket perspektiv som skadan ska värderas.

55. I vad mån bolaget ska tillföras kapital genom nyemission är en sak för aktieägarna. En utebliven teckningslikvid på grund av att en emission inte blev fulltecknad utgör inte en skada i bolagets rörelseverksamhet; det handlar om att bolagets kapitalstruktur blev en annan än den tänkta. Detta talar för ett aktieägarperspektiv i fråga om skadeberäkningen. Ett sådant perspektiv leder också till att hela skadebilden täcks in på det sättet, att den verkliga ekonomiska skadan för aktieägarna blir bestämmande för skadeståndet. Vidare kan bolagsperspektivet framstå som mindre förenligt med 1918 års rättsfall. Om det uteblivna tillskottet läggs till grund för skadeberäkningen innebär det att bolaget i ekonomiskt hänseende kan genomdriva garantin.

56. Trots det sagda talar övervägande skäl för att skadeberäkningen ska göras ur bolagets perspektiv. Det är bolaget som är berättigat under garantin, och det ska då till starka skäl för att bestämma den ersättningsgilla skadan med utgångspunkt i hur aktieägarna har drabbats av det bristande fullgörandet. Det

som har anförts i föregående punkt väger inte tillräckligt tungt i det hänseendet. Den ståndpunkt som Högsta domstolen intog i 1918 års rättsfall är inte oförenlig med att ett underlåtet infriande av en utfästelse att teckna aktier utlöser ett skadeståndsansvar, och avgörandet kan då inte tillmätas någon betydelse beträffande principerna för skadeberäkningen. Vidare är bolagsborgenärernas intressen att beakta. Av betydelse i det hänseendet är att det kapital, som bolaget skulle ha tillförts om teckningsåtagandet hade fullgjorts, inte skulle ha varit omedelbart åtkomligt för aktieägarna; ett ianspråktagande av ett aktiebolags kapital är underkastat en viss regelordning (se 17–20 kap. aktiebolagslagen). Att utgå från en möjlig försämring av aktievärdet i stället för att lägga det uteblivna tillskottet till grund för bestämningen av skadan är mindre förenligt med den ordningen.

57. Det anförda innebär att som utgångspunkt ska skadan anses svara mot vad garanten var skyldig att tillföra bolaget. Eftersom bolagets rätt till skadestånd av aktiebolagsrättsliga skäl inte låter sig förenas med en skyldighet att göra en till garanten riktad nyemission, så ska tillskottsbeloppet minskas med värdet för bolaget av att inte behöva emittera de aktier som garanten var skyldig att teckna (man kan också beskriva det så att det handlar om värdet av en bestående emissionsmöjlighet svarande mot de aktier som inte tecknades). Detta värde är dock till sin natur behäftat med sådan osäkerhet – bl.a. eftersom emissionen inte blev fulltecknad – att det för bolaget bör antas vara lika med noll, om inte garanten förmår visa något annat.

58. Den angivna ordningen kan leda till att aktieägarna gör en vinst på garantens bekostnad. Det blir särskilt påtagligt om garanten inte förmår visa att den bestående emissionsmöjligheten hade något värde. Bolaget ställs då kapitalmässigt som om garantin hade fullgjorts, medan aktieägarna slipper den

utspädning som en fyllnadsteckning skulle ha lett till. På den andra sidan får garanten i form av skadestånd tillskjuta medel svarande mot vad en fyllnadsteckning skulle ha medfört utan att få några aktier. Men garanten har begått ett avtalsbrott genom att underlåta att infria garantin, och de särskilda svårigheterna att bestämma avdragsvärdet är så förknippade med det avtalsbrottet, att de bör gå ut över garanten och inte bolaget och därmed dess borgenärer, även om det kan innebära att aktieägarna berikas.

Överlåtelsen av garantiavtalen ger inte Trygghetsbolaget rätt att bli utlöst

59. Av det som har anförts under den föregående rubriken följer att Labs2 genom garanternas avtalsbrott – som inträffade när garanterna kom i dröjsmål med att infria garantiavtalen – blev berättigat till skadestånd. Ett sådant anspråk är överlåtbart på samma sätt som andra penningfordringar.

60. Labs2 har överlåtit sina rättigheter enligt garantiavtalen till Trygghetsbolaget. Enligt den i målet ingivna dokumentationen skedde detta några dagar efter fyllnadsteckningen.

61. Genom Trygghetsbolagets fyllnadsteckning har Labs2, trots garanternas avtalsbrott, ställts i samma läge som om garantiavtalen hade infriats. Bolaget har emitterat aktier enligt det emissionsbeslut som garantiavtalen avsåg, och det har därmed fått det tillskott som skulle säkerställas genom garantiavtalen. Labs2:s skada på grund av garanternas avtalsbrott får alltså anses ha blivit läkt till följd av att Trygghetsbolaget gjorde det tillskott som garanterna hade utfäst att göra.

62. Det förhållandet att emissionen blev fulltecknad på det i målet aktuella sättet medför att den därefter gjorda överlåtelsen i sig inte är tillräcklig för att

Trygghetsbolaget ska kunna göra gällande några rättigheter med stöd av garantiavtalen. Emellertid har överlåtelsen samband med Trygghetsbolagets föregående fyllnadsteckning; det var ju Trygghetsbolaget som genom sin fyllnadsteckning såg till att emissionen blev fulltecknad. Det leder till frågan om Trygghetsbolagets fyllnadsteckning föranleder att bolaget står i särställning när det gäller den rätt som med stöd av garantiavtalen kan utövas mot garanterna.

Trygghetsbolaget har med hänsyn till omständigheterna rätt att bli utlöst

63. Trygghetsbolaget har inte genomfört den fyllnadsteckning, som garanterna var skyldiga att göra, i syfte att befria garanterna från deras skyldigheter enligt garantiavtalen. Det har heller inte garanterna haft fog för att tro.

64. Labs2 får genom att anta Trygghetsbolagets erbjudande om fyllnadsteckning anses ha samtyckt till Trygghetsbolagets krav mot garanterna. Att ett sådant samtycke föreligger följer under alla förhållanden av den efterföljande överlåtelsen av rättigheterna enligt garantiavtalen.

65. Garanterna var i dröjsmål med att infria garantiavtalen vid Trygghetsbolagets fyllnadsteckning. De har inte gjort gällande att de har betagits sin rätt att själva göra en fyllnadsteckning. Garanterna kan därför inte anses ha några befogade invändningar mot att Trygghetsbolaget träder i Labs2:s ställe beträffande rättigheterna enligt garantiavtalen.

66. Inte heller i övrigt har det anförts några omständigheter som talar emot att Trygghetsbolaget genom att infria garanternas förpliktelser till fyllnadsteckning har en på subrogation grundad regressrätt mot garanterna.

67. Det anförda innebär sammantaget att Trygghetsbolaget i princip får göra gällande den rätt som på grund av garantiavtalen tillkom Labs2 ögonblicket före fyllnadsteckningen.

68. När Trygghetsbolaget infriade garanternas åtaganden enligt garantiavtalen var Labs2 berättigat till skadestånd svarande mot tillskottsbeloppet med reduktion för värdet av den bestående emissionsmöjligheten.

69. Eftersom aktierna i detta fall har emitterats och innehas av Trygghetsbolaget har det bolaget både rätt och skyldighet att vid utövandet av det övertagna skadeståndsanspråket föra över aktierna på garanterna, varvid skadeståndsbeloppet kommer att svara mot den erlagda teckningslikviden. Detta är i linje med garantivillkoren, och de skäl som skulle kunna motivera att Labs2 inte kunde genomdriva en aktieteckning enligt garantiavtalen gör sig inte gällande i ett fall som detta, eftersom Trygghetsbolaget har fullgjort garanternas åtaganden med följd att aktierna har emitterats.

70. Trygghetsbolaget har alltså, genom att infria garanternas teckningsåtaganden enligt garantiavtalen på det sätt som har skett, rätt att bli utlöst av garanterna. Garanterna har godtagit att Trygghetsbolagets yrkanden i fråga om belopp och antal aktier svarar mot deras respektive teckningsåtagande i garantiavtalen.

Sammanfattande slutsatser

71. Omständigheterna kring de omtvistade garantiavtalen är sådana att garanternas underlåtenhet att i rätt tid infria sina åtaganden utgör avtalsbrott. Sedan Labs2 hade påkallat infriande och garanterna kommit i dröjsmål, har Trygghetsbolaget gjort den aktieteckning som ålåg garanterna enligt garantiavtalen. Avsikten var inte att befria garanterna från deras ansvar enligt avtalen, och garanterna har inte heller haft fog för att tro så. Labs2 har samtyckt till

Trygghetsbolagets krav på att bli utlöst. Detta innebär att garanterna ska förpliktas att betala i enlighet med Trygghetsbolagets yrkanden. Ränteyrkandena är lagligen grundade.

72. Hovrättens dom ska alltså ändras och garanterna förpliktas i enlighet med det anförda. Garanterna ska vidare ersätta Trygghetsbolaget för dess rättegångskostnader i samtliga instanser. De yrkade beloppen är skäligen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ann-Christine Lindeblad (referent), Göran Lambertz, Martin Borgeke och Dag Mattsson
Föredragande justitiesekreterare: Alexander Nilsson